

НАСТУПНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД

Пазюк Світлана Андріївна, викладачка кафедри
дошкільної та початкової освіти ІПО
Київського університету імені Бориса Грінченка

Анотація. У представлених тезах розкрито теоретичні аспекти реалізації наступності у формуванні екологічної грамотності дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

Ключові слова: екологія, екологічна грамотність, екологічна культура, природа, здоров'я, наступність.

Вперше термін «екологія» був застосований німецьким біологом Ернстом Геккелем у 1866 році в книзі «Загальна морфологія організмів». Автор книги визначав науку, що вивчає взаємодії рослин, тварин, грибів, мікроорганізмів і вірусів між собою та з довкіллям. Сам термін створений від двох коренів: дав.-гр. *οἶκος* – житло, оселище, будинок, майно і *λόγος* – поняття, вчення, наука. Про яке житло говориться? Здогадалися? Так. Про нашу планету. Тому, коли ми говоримо про бережливе ставлення до природи, маємо на увазі бережливе ставлення до планети: вона є єдиним і головним оселищем, будинком, в якому людина може існувати.

Людина – не хазяїн, а частинка живої природи, яка живе серед природи і бере з неї все необхідне для життя: повітря, воду, продукти харчування, одяг, корисні копалини, використовує природні ресурси для отримання предметів побуту. Від стану навколишнього середовища залежить і стан нашого здоров'я. Чим більше відходів ми викидаємо у довкілля, тим більше мікробів, чим більше сміття, тим більше хвороб. Крім того, склад і чистота питної води мають свій вплив на здоров'я людини: забруднена вода рештками виробництва може стати

причиною багатьох захворювань. Отже, пам'ятаємо, що від здоров'я природи залежить здоров'я людини.

Сучасна екологія – складна багатогранна наука, основою якої є біогеографічні знання, яка поєднує всі природничі, точні, гуманітарні і соціальні науки з метою пошуків шляхів оптимального розвитку людства та вироблення нових методів збереження біосфери планети. Так, загальна екологія вивчає фундаментальні проблеми структурно-функціональної організації екосистем. Розділами спеціальної екології є екологія тварин, рослин, грибів, мікроорганізмів, ґрунтів, ґрунтова зоологія, екологічна паразитологія, ландшафтна екологія, екологія водних екосистем (гідробіологія), екологія наземних екосистем, степове лісознавство, екологія людини, острівна екологія тощо. Змістом прикладної екології є різні аспекти дії чинників довкілля на біосистеми, вона спрямована на розв'язання практичних питань: сільськогосподарська екологія, заповідна справа, наукові основи охорони навколишнього середовища: охорона і раціональне використання природних ресурсів, геоекологія, соціальна екологія (взаємодія соціуму та природи), техноекотологія (техногенні фактори впливу довкілля).

У Концепції екологічної освіти України зазначено, що основи екологічного мислення закладаються в дитини в сім'ї: це виховання любові, чуйності, доброзичливості до об'єктів природи, потреби в спілкуванні з природою, вміння спостерігати й відчувати її красу й гармонію, культури поведінки, відповідальності за свої вчинки в природі, формування здатності піклуватися про природні об'єкти та своє здоров'я.

Найпершим суспільним середовищем для дитини стає заклад дошкільної освіти, метою якого є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, увага приділяється поведінковому та практичному аспектам ставлення дітей до природи. У дошкільників тільки формується компетентність щодо взаємодії з природою, вони ще не володіють ними в достатній мірі. Проте саме у цей віковий період засвоюються зразки

екологічно доцільної поведінки. Тому так важливо вихователям ЗДО та вчителям початкових класів взаємодіяти щодо організації педагогічного супроводу в визначенні методів формування екологічної грамотності дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку (спостереження в природі, прогулянки, дидактичні вправи та ігри, піклування дитини про рослини, тварин як в закладах, так і в домашніх умовах).

У дошкільному віці починаються, а у молодшому шкільному віці продовжуються формуватися екологічна грамотність дітей (компетентність у сфері екології та здорового життя, усвідомлення власної відповідальності за стан навколишнього середовища, дотримання здорового способу життя, раціональне використання природних ресурсів задля збереження природи та здоров'я людини), екологічна культура (сукупність певних дій, технологій освоєння людиною природи, які забезпечують рівновагу в системі «людина–довкілля» з позиції нової парадигми – біоцентризму), екологічно доцільна поведінка (дії та вчинки дитини, які свідчать про здатність прийняти на себе відповідальність за стан природного довкілля в межах середовища життєдіяльності й вікових можливостей).

В усіх нормативно-правових та програмових документах про освіту зазначено: здоров'я – головна цінність людини.

Наприклад, Базовий компонент дошкільної освіти в освітній лінії «Особистість дитини» передбачає виховання в дитини позитивного ставлення до своєї зовнішності, формування основних фізичних якостей, рухових умінь, культурно-гігієнічних, оздоровчих навичок та навичок безпечної життєдіяльності. Освітня лінія «Дитина у природному довкіллі» у результатах освітньої роботи зазначає, що дошкільник розуміє значення води, повітря,

поживних речовин для життя рослин, тварин, життєдіяльності людей, усвідомлює себе частиною великого світу природи, знає про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи.

Державний стандарт початкової освіти визначає метою початкової освіти «всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості». Реалізація мети початкової освіти ґрунтується на ціннісних орієнтирах. У межах порушеної проблематики значний інтерес викликають такі позиції, як міцне здоров'я та добробут, яких можливо досягти шляхом формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку, збереження навколишнього світу.

Серед 11-ти ключових компетентностей, що мають бути сформованими в учнів початкової школи, вагомими є екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів із розумінням важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя.

Отже, на наш погляд, наступність у розвитку дитини на рівні дошкільної і початкової освіти має дотримуватися саме в питанні формування та зміцнення здоров'я дітей і сприйнятті природи, ставленні до неї не тільки з позицій аналізу, спостереження, дослідження, експериментування. Треба пам'ятати слова Максима Рильського: «Любімо, шануймо, бережімо природу, вічне джерело нашого життя і нашої творчості! Вона нам стократ більше віддасть, ніж ми можемо їй дати» [2].

Питання здоров'язбереження дітей та виховання екологічної грамотності мають посідати пріоритетні місця в роботі з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Все для людини і завжди з людиною... (до 125-річчя з дня народження Максима Рильського). URL: <http://nubip.edu.ua/node/72888>
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення 25.11.2020)
4. Екологічна грамотність і здорове життя: турбота про майбутні покоління. URL: <https://naurok.com.ua/post/ekologichna-gramotnist-i-zdorove-zhittya-turbota-pro-maybutni-pokolinnya> (дата звернення 25.11.2020)
5. Екологічна культура. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18680 (дата звернення 28.11.2020)
6. «Здоров'я природи – здоров'я людини»: а ви турбуєтесь про довкілля?» URL: <https://m.mynizhyn.com/news/misto-i-region/11689-zdorovja-prirodi-zdorovja-lyudini-a-vi-turbuetes-pro-dovkillja.html> (дата звернення 25.11.2020)